

HODEK MÁRIA

KÖZÉLETI DISZKURZUS A SZLOVÁK NYELV OKTATÁSRÓL

A szlovák nyelvoktatással (=tanítás és tanulás) kapcsolatos közéleti diszkurzusra többnyire jellemző, hogy a vélt vagy valós nyelvpedagógiai problémák tünetfelismerései nem vezetnek többszempontú explicit elemzésekhez, értelmezésekhez, sem pedig szakmai vitákat inspiráló valós kérdésfelvetésekhez. Tény, hogy hiányzik egy alapvető szakirodalmi/elméleti ismeretbázis és tájékozottság, amely közös referenciaként szolgálhatná a közéleti diszkurzusban résztvevők (különösen a pedagógusok!) kommunikációját. Ez önmagában megnehezíti az érdembeli gondolatváltást, mely a szlovák nyelv eredményesebb oktatásához vezethetne. Rövid jegyzetemben csupán három gyakran ismétlődő ellentmondásra hívom fel a figyelmet (a teljesség igénye nélkül).

IDEGEN NYELV VAGY MÁSODIK/ L2 NYELV ?

Az egyik leggyakrabban megfogalmazott vélemény az angol nyelvoktatást sikertörténetként, példaértékű és követendő modellként tartja számon, miszerint a szlovák nyelv is ugyanolyan idegen nyelv, mint az angol, s ha úgy oktatnánk, eredményesebb volna a munkánk.

Ez a megállapítás egyrészt korai, másrészt téves. Korai, mert az iskolai

rendszerintű kötelező angol nyelvoktatás 2015 szeptembere óta vette kezdetét a 3. évfolyamban, és ezidáig (értelemszerűen) semmilyen értékelés nem áll(hat) a rendelkezésünkre ahhoz, hogy összehasonlíthatnánk a tanulók angol és szlovák nyelvtudásának a szintjeit. Téves, mert Szlovákiában a magyar anyanyelvű tanulók számára a szlovák nyelv nem 'ugyanolyan idegen nyelv, mint az angol'. Eltérően az angoltól, a szlovák nyelv a tanulók (az egyén) számára egy olyan idegen nyelv, amelynek specifikus társadalmi-politikai státusza van (hivatalos/államnyelv), s amit Szlovákia alkotmánya és a nyelvtörvények rögzítenek. Ezért a szlovák nyelvet második/L2 nyelvként s az ennek megfelelő idegennyelvi módszerekkel tanítjuk. Mint tudjuk, egyáltalán nem véletlen, hogy a nyelvpedagógia nemzetközi viszonylatban is megkülönböztet anyanyelv-, idegen-, második/L2-nyelvoktatást, mert ezek a megkülönböztetések – a nyilvánvaló nyelvpedagógiai átfedések mellett is – alapvetően befolyásolják az eredményességet (gondoljunk pl. a nyelvoktatás motivációfüggőségére). Tágabb kontextusban értelmezve: az angol nyelvoktatás iránti lelkesedés oka legelsősorban nem az idegennyelvi státusza, hanem az, hogy az amerikai és az angliai nyelvpedagógia mód-

szér- és stratégia-tárát is átvettük, ami köztudottan az ún. kompetenciaalapú, kommunikatív-pragmatikus, reflektív pedagógia elveit honosította meg. Mindez a nyelvtudományban 50 évvel ezelőtt lezajlott paradigmaváltásnak megfelelően történt iskolai rendszerszinten ezekben az országokban. Vagyis, nyelvpedagógiai szempontból jelenleg 30–40 éves fáziseltolódásban vagyunk Szlovákiában, amit tárgyilagosan értelmezni csak Kelet-Közép-Európa társadalmi-történelmi kontextusában lehet és érdemes. A jó hír az, hogy van kitől tanulni (elég átnézni pl. a magyar vagy szlovák nyelvű publikációk referenciáit), s hogy ezeket az elveket, módszereket, stratégiákat kellő szelekció és mérlegelés után eredményesen adaptálhatjuk a szlovák nyelvoktatásban is.

ANYANYELVKÉNT OKTATJUK A SZLOVÁK NYELVET? MIÉRT ?!

Egy másik, gyakori állítás szerint a szlovák nyelvoktatás eredményessége azért hagy maga után kívánnivalókat, mert a magyar anyanyelvű tanulóknak úgy tanítjuk a szlovák nyelvet, mint anyanyelvet. Ez a megállapítás a legkülönbözőbb következtetésekhez vezet (pl. tudatos asszimiláció; irreális elvárás, hogy a magyar gye-

rekek anyanyelvi szinten megtanuljanak szlovákul; irreális tantervek és módszertani utasítások). Ezeket a következtetéseket egyértelműen cáfolják, többek között az Állami Pedagógiai Intézet által az utóbbi 30–40 évben kiadott ún. módszertani útmutatások, javaslatok is (melyekben szó nincs ‘utasításokról’). Az ‘úgy oktatni, mint anyanyelvet’ kitételnek pedig vajmi kevés köze van a vélt vagy valós oktatáspolitikai és hatalmi-politikai rendelkezésekhez (vagy azok hiányához), mert valójában a nyelvszemléletre/nyelvfilozófiára utal: „A szlovákiai iskolákban (mind az államnyelviben, mind a nemzetiségi oktatásban) az oktatás strukturalista szemléletű, hiányzik a funkciók megismertetése, azaz annak tudatosítása, hogy a nyelv nem statikus elem- és szabálykészlet, hanem működés, funkcionálás” (Tolcsvai, 2005, in: Kozmács–Vančo). Az eddig elmondottak is jelzik, hogy a nyelvszemléletváltás nálunk is elkerülhetetlen. Ezt pedig elsősorban a pedagógusképzés, valamint a folyamatos szakmai továbbképzés hivatott és köteles segíteni, ill. megvalósítani.

ELMÉLET VAGY GYAKORLAT?

A diszkurzus talán legmarkánsabb hangzatát a nyíltan elméletellenes cinikus attitűd képviseli: ‘Elmélettel,

definíciókkal, agyalással tele a padlás; a gyakorlat, a tapasztalat a fontos.’ Ez a hangzat, paradox módon, az elméletellenességet elmélettel igazolja! Ezzel szemben könyvtárnyi mennyiségű szakirodalom bizonyítja a tényt, hogy a gyakorlat egyedül nem teszi szakértővé a nyelvpedagógust sem, mert a mindennapi nyelvpedagógiai döntéseink elméletfüggőek, akár tudatosítjuk ezt, akár nem. Ez utóbbi jellemzően a megmerevedett gyakorlat, tapasztalat (rutin, utánzás, mintakövetés) velejárója, míg az előbbivel az elmélet és gyakorlat szimbiotikus működésének értelmezése jár együtt. A tantervek és a módszertani javaslatok a kompetenciaalapú (CLIL, CEFR), kommunikatív-pragmatikus nyelvpedagógiai látásmódok, ill. elvek érvényesítését javasolják a szlovák nyelvoktatásban is, azaz paradigmaváltást (a strukturalista szemléletről a funkcionálisra). Hogy ez a váltás megtörténjen, kötelező tudni pl. a strukturalista és a funkcionális nyelvelméletek közötti hasonlóságokat és különbségeket, s az ezeknek megfelelő tanítás-, valamint tanuláselméleteket. Enélkül lehetetlen szakszerűen eldönteni és értelmezni, hogy mit/hogyan/miért csinálunk a tantermi oktatási folyamatban. Ez az egyik fő oka annak, hogy csaknem kizárólag az észlelt jelenségek leírásáig (‘diagnózisig’) jutunk el. A nyelvszemléletváltással egy komplex, soktényezős újításnak

kell tehát megvalósulni egyszerre, s ez kihívást jelent nemcsak egyénileg a pedagógusoknak, hanem rendszer szinten is.

A kompetenciaalapú szlovák nyelvoktatás kompetenciaalapú pedagógusképzést és szakmai továbbképzést követel, melynek egyik alapvető feladata az, hogy segítse a pedagógusokat az elmélet és a gyakorlat kölcsönös viszonyának adekvátan megfelelő gondolkodásmód kialakításában és továbbfejlesztésében. Enélkül aligha képzelhető el, hogy a közéleti diszkurzus színvonala a szlo-

FELHASZNÁLT IRODALOM:

■ Kozmács István – Vančo Ildikó:
A funkcionális alapú szlovák mint idegennyelv oktatás lehetőségei.

https://www.fss.ukf.sk/images/dokumenty/a_nyitrai_modell/A_funkcionalis_alap_u_szlovak_mint_idegennyelv_oktatasi_lehetosegei.doc
(letöltve: 2018. szeptember 14-én)

JEGYZETEK:

¹ A nyelvészet és a pedagógia kutatási eredményeit az anyanyelvi, ill. az idegennyelvi oktatásban alkalmazó interdiszciplináris tudományszak

